

UWAGI METODYCZNE

Źródła i zakres danych

Publikacja zawiera statystyczną charakterystykę problemów zagrożenia i ochrony środowiska oraz gospodarki wodnej w województwie małopolskim. Zakres prezentowanych danych odpowiada aktualnemu stanowi prawnemu w tej dziedzinie.

Podstawowe źródło danych stanowią badania statystyczne GUS oparte głównie na sprawozdawczości rocznej. Materiał uzupełniający stanowiły dane ze sprawozdawczości Ministerstw: Środowiska; Rolnictwa i Rozwoju Wsi; Zdrowia oraz z wewnętrznych systemów informacyjnych i źródeł administracyjnych Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych; Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie; Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii; Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej.

Ponadto wykorzystane zostały informacje Inspekcji Ochrony Środowiska; Państwowej Inspekcji Sanitarnej i Weterynaryjnej; Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Krakowie; Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych; Biura Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej; Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego w Krakowie; Małopolskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Krakowie; Państwowego Instytutu Geologicznego; Agencji Nieruchomości Rolnych; Zarządu Głównego Polskiego Związku Łowieckiego; Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków; Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Zakres prezentowanych wyników badań statystycznych i zasileń z wyżej wymienionych źródeł pozasprawozdawczych dotyczy w szczególności:

- stanu i zmian w wykorzystaniu powierzchni ziemi,
- stanu i zmian zasobów leśnych,
- zasobów, wykorzystania oraz zanieczyszczenia i ochrony wód; stanu czystości rzek,
- zanieczyszczeń i ochrony powietrza,
- ochrony przyrody, krajobrazu i różnorodności biologicznej,
- odpadów, w tym komunalnych i niebezpiecznych,
- działalności kontrolnej i społecznej na rzecz ochrony środowiska,
- ekonomicznych aspektów ochrony środowiska (nakładów i efektów rzeczowych inwestycji ochrony środowiska i gospodarki wodnej; opłat, kar i funduszy ekologicznych).

W opracowaniu zastosowano prezentacje danych według podregionów, powiatów, gmin oraz miast o dużej skali zagrożenia środowiska. W publikacji podano także informacje w podziale na sekcje i podsekcje zgodnie z obowiązującą Polską Klasyfikacją Działalności. Dla niektórych tematów uwzględniono agregację danych specyficznych klasyfikacji i delimitacji, np. jednostek organizacyjnych leśnictwa, obiektów i obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych.

Objaśnienia podstawowych pojęć

WYKORZYSTANIE I OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I GLEBY

Dane o powierzchni województwa małopolskiego podane zostały na podstawie wykazów według stanu w dniu 1 I 2007 r., uzyskanych z Państwowego Rejestru Granic i Powierzchni Jednostek Podziału Terytorialnego Państwa; rejestr prowadzony jest w Głównym Urzędzie Geodezji i Kartografii.

Dane te w znacznym stopniu różnią się od wykazanych w poprzedniej edycji publikacji według stanu w dniu 1 I 2005 r., ponieważ po raz pierwszy w 2006 r. ustalone zostały znacznie dokładniejszą metodą, opartą o aktualne dane komputerowej bazy Państwowego Rejestru Granic i Powierzchni Jednostek Podziału Terytorialnego. Ponadto, w danych o powierzchni uwzględniono nie tylko wprowadzone zmiany granic jednostek podziału terytorialnego państwa, ale także dokumentację geodezyjną dotyczącą granic Polski z Litwą, Ukrainą, Słowacją i Czechami, przekazaną do GUGiK przez Straż Graniczną oraz dokonano weryfikacji przebiegu morskiej linii brzegowej. Spowodowało to korektę powierzchni wszystkich województw oraz przeważającej większości powiatów. Uległa również zmniejszeniu ogólna powierzchnia Polski.

Informacje o **stanie geodezyjnym i kierunkach wykorzystania powierzchni województwa** ujmowane są według form władania i grup rejestrowych w oparciu o ewidencję gruntów wprowadzoną rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 III 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. Nr 38, poz. 454).

Ewidencja gruntów wprowadziła od 2002 r. zmiany polegające głównie na włączeniu do użytków rolnych: gruntów rolnych zabudowanych (poprzednio ujmowanych w pozycji grunty zabudowane i zurbanizowane), gruntów pod stawami (ujmowanych w pozycji wody śródlądowe stojące) oraz rowów (które stanowiły odrębną pozycję).

Informacje o **gruntach rolnych i leśnych wyłączonych na cele nierolnicze i nieleśne** dotyczą gruntów, za które pobrano należności i opłaty w trybie ustawy z dnia 3 II 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (jednolity tekst, Dz. U. 2004, Nr 121, poz. 1266), która chroni wszystkie grunty rolne zaliczone do klas bonitacyjnych I-III oraz grunty rolne klas IV-VI wytworzone z gleb organicznych, nie uwzględnia natomiast gruntów klas V-VI wytworzonych z gleb pochodzenia mineralnego. Dane zgodnie z art. 12a ust. 15 ustawy, rada gminy może podjąć uchwałę o objęciu na jej obszarze ochroną również gruntów zaliczonych do klas IV, IV^a i IV^b wytworzonych z gleb pochodzenia mineralnego. Dane nie uwzględniają ubytku gruntów rolnych nie związanego ze zmianą właściciela np. ubytku tych gruntów w ramach rozwoju budownictwa indywidualnego na gruntach własnych gospodarstw rolnych.

Ochrona gruntów rolnych i leśnych polega na:

- ograniczeniu przeznaczania ich na cele nierolnicze lub nieleśne,
- zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych i leśnych oraz szkodom w produkcji rolniczej lub leśnej oraz w drzewostanach powstających wskutek działalności nierolniczej lub nieleśnej,
- zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych oraz szkodom w produkcji rolniczej, powstającym wskutek działalności nierolniczej i ruchów masowych ziemi,
- rekultywacji i zagospodarowaniu gruntów na cele rolnicze,
- zachowaniu torfowisk i oczek wodnych jako naturalnych zbiorników wodnych,
- przywracaniu i poprawianiu wartości użytkowej gruntem, które utraciły charakter gruntów leśnych wskutek działalności nieleśnej, a także na zapobieganiu obniżania produktywności gruntów leśnych.

Klasy bonitacyjne użytków rolnych określają jakość użytków rolnych pod względem przydatności do produkcji rolniczej: klasa I oznacza najwyższą wartość rolniczą, klasa VI - najniższą.

Dane o **gruntach zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania** dotyczą gruntów, które utraciły całkowicie wartości użytkowe (grunty zdewastowane) oraz gruntów, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej.

Rekultywacja gruntów polega na nadaniu lub przywróceniu gruntom zdewastowanym lub zdegradowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowaniu stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg. Grunty zrekultywowane podlegają zagospodarowaniu czyli rolniczemu, leśnemu lub innemu rodzajowi użytkowania.

Melioracje wodne szczegółowe obejmują ciekły wodne naturalne i sztuczne odwadniające i nawadniające, groble na obszarach nawadnianych, drenowania, deszczownie wraz z pompami przenośnymi, stawy rybne i inne podobne urządzenia.

Melioracje scharakteryzowano powierzchnią zmeliorowanych gruntów oraz łąk i pastwisk zagospodarowanych według rodzajów melioracji szczegółowych.

Dane na temat **stanu rolnictwa ekologicznego** zostały opracowane na podstawie *wykazów producentów* przekazanych przez upoważnione jednostki certyfikujące Głównemu Inspektorowi Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 93, poz. 898) w zakresie określonym w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lutego 2005 r. w sprawie wzoru formularza wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (Dz. U. Nr 34, poz. 312).

ZASOBY, WYKORZYSTANIE, ZANIECZYSZCZENIE I OCHRONA WÓD

Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych to część zasobów, które z uwzględnieniem zasad ich ochrony i warunków technicznych mogą być pobierane z określonego poziomu wodonośnego bez naruszania równowagi hydrogeologicznej.

Za zasoby wód leczniczych udokumentowanych geologicznie uznano zasoby udokumentowane zgodnie z przepisami „Prawa geologicznego i górniczego” (Dz. U. 1994, Nr 27, z późniejszymi zmianami) i zatwierdzone przez Ministra Środowiska.

Informacje o **poborze wody** dotyczą:

- a) w pozycji „**na cele produkcyjne (poza rolnictwem, łowiectwem i leśnictwem oraz rybołówstwem i rybactwem)**” - jednostek organizacyjnych wnoszących opłaty za pobór z ujęć własnych rocznie 5 dam³ i więcej wody podziemnej albo 20 dam³ i więcej wody powierzchniowej lub odprowadzających rocznie 20 dam³ i więcej ścieków, dane o poborze wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności nie obejmują wód pochodzących z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych odprowadzonych do odbiornika bez wykorzystania,
- b) w pozycji „**nawodnienia w rolnictwie i leśnictwie oraz napelnianie i uzupełnianie stawów rybnych**” - jednostek organizacyjnych rolnictwa, leśnictwa i rybactwa zużywających wodę na potrzeby nawadniania gruntów rolnych i leśnych o powierzchni od 20 ha oraz na potrzeby eksploatacji stawów rybnych o powierzchni od 10 ha,
- c) w pozycji „**eksploatacja sieci wodociągowej**” - wszystkich jednostek nadzorujących pracę sieci wodociągowej (w tym również spółdzielni mieszkaniowych, spółek wodnych, zakładów usług wodnych, zakładów pracy, itp.).

Dane o **długości sieci wodociągowej** dotyczą przewodów ulicznych (tzw. sieci rozdzielczej) bez połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów.

Dane o **długości sieci kanalizacyjnej**, oprócz przewodów ulicznych, uwzględniają kolektory, tj. przewody odbierające ścieki z sieci ulicznej; nie uwzględniają natomiast kanałów przeznaczonych wyłącznie do odprowadzania wód opadowych.

Dane o **ściekach przemysłowych** dotyczą ścieków odprowadzonych z jednostek określonych w pkt a, które według Polskiej Klasyfikacji Działalności zostały ujęte w „Przemysłe” obejmującym sekcje „Górnictwo”, „Przetwórstwo przemysłowe” oraz „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę”, jak również w pozostałych sekcjach, których udział w ilości odprowadzanych ścieków jest niewielki. Do tych samych jednostek odnoszą się dane o poborze wód i wyposażeniu w oczyszczalnie ścieków.

Jako **ścieki przemysłowe wymagające oczyszczania** przyjęto ścieki odprowadzone siecią kanałów lub rowów otwartych bezpośrednio do wód lub do ziemi, lub do sieci kanalizacyjnej z jednostek produkcyjnych (łącznie z zanieczyszczonymi wodami z odwadniania zakładów górniczych i chłodniczymi).

Wody chłodnicze są to ścieki o podwyższonej temperaturze powstałe w wyniku użycia wód do celów chłodzenia w procesach technologicznych.

Za wody chłodnicze niewymagające oczyszczania uznaje się wody, które spełniają następujące warunki:

- są odprowadzane do wód wydzielonym dla nich systemem kanalizacji i nie następuje mieszanie ich z innymi ściekami wymagającymi oczyszczenia,
- ładunki zanieczyszczeń w wodach chłodniczych (po procesie produkcyjnym) nie są większe od ładunków zanieczyszczeń w wodach pobranych do celów chłodzenia,
- temperatura określona w pozwoleniu wodno-prawnym dla wód chłodniczych odprowadzanych do:
  - jezior i ich dopływów nie przekracza $+26^{\circ}\text{C}$ albo naturalnej temperatury wody w przypadku gdy jest ona wyższa niż $+26^{\circ}\text{C}$,
  - pozostałych wód, z wyjątkiem morza terytorialnego, nie przekracza $+35^{\circ}\text{C}$.

Dane o **ściekach oczyszczanych** dotyczą ścieków oczyszczanych mechanicznie, chemicznie, biologicznie oraz o podwyższonym usuwaniu biogenów i odprowadzonych do wód lub do ziemi.

Przez **ścieki oczyszczane mechanicznie** rozumie się ścieki poddane procesowi usuwania jedynie zanieczyszczeń nierozpuszczalnych, tj. ciał stałych i tłuszczów ulegających osadzeniu lub flotacji, przy użyciu krat, sit, piaskowników, odtłuszczaczy współpracujących z osadnikami Imhoffa.

Chemiczne oczyszczanie ścieków polega na wytrącaniu niektórych związków rozpuszczalnych względnie ich neutralizację metodami chemicznymi, takimi jak koagulacja, sorpcja na węglu aktywnym, itp.

Biologiczne oczyszczanie ścieków następuje w procesie mineralizacji przez drobnoustroje w środowisku wodnym w sposób naturalny (np. poprzez rolnicze wykorzystanie ścieków, zraszanie pól, stawy rybne) lub w urządzeniach sztucznych (złóża biologiczne, osad czynny) i polega na usuwaniu ze ścieków zanieczyszczeń organicznych oraz związków biogenych i refrakcyjnych.

Podwyższone usuwanie biogenów w ściekach następuje w oczyszczalniach ścieków o wysoko efektywnych technologiach oczyszczania (głównie biologicznych, a także chemicznych) umożliwiających zwiększoną redukcję azotu i fosforu.

Kilkustopniowe oczyszczanie ścieków, np. oczyszczanie ścieków mechaniczne i biologiczne lub mechaniczno-chemiczno-biologiczne zakwalifikowano do wyższego stopnia oczyszczania (biologicznego lub chemicznego).

Ścieki bytowe są to ścieki z budynków mieszkalnych, zamieszkania zbiorowego oraz użyteczności publicznej, powstające w wyniku ludzkiego metabolizmu lub funkcjonowania gospodarstw domowych oraz ścieki o zbliżonym składzie pochodzące z tych budynków.

Ścieki komunalne to ścieki bytowe lub mieszanina ścieków bytowych ze ściekami przemysłowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, odprowadzane urządzeniami służącymi do realizacji zadań własnych gminy w zakresie kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych.

Dane o **ściekach komunalnych** obejmują ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną przez jednostki będące w gestii przedsiębiorstw i zakładów wodociągowo-kanalizacyjnych, dla których organem założycielskim jest wojewoda (lub będących pod zarządem samorządów terytorialnych) oraz wszystkich jednostek nadzorujących pracę zbiorowego odprowadzania ścieków przez sieć kanalizacyjną (w tym również spółdzielni mieszkaniowych, spółek wodnych, zakładów usług wodnych, zakładów pracy itd.). Ścieki te przed odprowadzeniem do odbiornika powinny być w całości poddane procesom oczyszczania, stąd w statystyce zostały ujęte jako **ścieki wymagające oczyszczenia**. Dane te nie obejmują wód opadowych i infiltracyjnych odprowadzanych siecią kanalizacyjną.

Dane o **komunalnych oczyszczalniach ścieków** dotyczą oczyszczalni, które oczyszczają ścieki odprowadzone do oczyszczalni siecią kanalizacyjną, niezależnie od formy własności zarówno oczyszczalni jak i sieci kanalizacyjnej, na której oczyszczalnia pracuje. Dane nie dotyczą oczyszczalni przydomowych lub oczyszczających ścieki wyłącznie dowożone (czyli oczyszczalni nie pracujących na sieci kanalizacyjnej).

Dane o **ściekach oczyszczanych odprowadzonych kanalizacją** obejmują ścieki oczyszczane w oczyszczalniach mechanicznych, mechaniczno-biologicznych oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Przez **osady ściekowe** rozumie się pochodzące z oczyszczalni ścieków osady z komór fermentacyjnych oraz innych instalacji służących do oczyszczania ścieków. Ilość i skład osadów uzależnione są od sposobu i stopnia oczyszczania ścieków.

Za **wykorzystanie osadów do celów rolniczych** uważa się zastosowanie osadów ściekowych do uprawy wszystkich płodów rolnych wprowadzanych do obrotu handlowego, włączając w to uprawy przeznaczone do produkcji pasz.

Unieszkodliwianie osadów ściekowych polega na ich usuwaniu lub ograniczeniu uciążliwości poprzez spalanie, pirolizę (odgazowanie), utlenianie na mokro, neutralizację chemiczną, chlorowanie lub inne metody, których efektem jest zmniejszenie lub likwidacja uciążliwości osadów.

Przez **osady ściekowe nagromadzone** należy rozumieć osady nagromadzone na terenie oczyszczalni na składowiskach, poletkach, lagunach i w stawach osadowych, w okresie sprawozdawczym i w latach poprzednich.

Ładunek zanieczyszczeń w ściekach to masa zanieczyszczeń zawartych w ściekach odprowadzona w jednostce czasu, równa iloczynowi natężenia przepływu ścieków i stężenia zanieczyszczeń.

Biochemiczne zużycie tlenu (BZT₅) jest to ilość tlenu zużyta w ciągu 5 dni w procesie biochemicznego utleniania substancji (głównie organicznych) zawartych w ściekach, przy użyciu żywych bakterii i enzymów pozakomórkowych. Pięciodniowe dlatego, że procesy mineralizacji najbardziej intensywnie przebiegają w ciągu pierwszych 5 dni.

Chemiczne zużycie tlenu (ChZT) jest to ilość tlenu pobrana w procesie chemicznego utleniania ścieków.

Zawiesiny w ściekach to nierozpuszczone, zawieszane substancje i materiały o różnym stopniu rozdrobnienia.

Ocenę jakości wód powierzchniowych za 2007 r., prezentuje się w oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004 r. w sprawie klasyfikacji dla prezentowania stanu wód powierzchniowych i podziemnych, sposobu prowadzenia monitoringu oraz sposobu interpretacji wyników i prezentacji stanu tych wód (Dz. U. Nr 32, poz. 284). Straciło ono moc prawną z dniem 1 stycznia 2005 r. i aktualnie trwają prace nad projektem nowego rozporządzenia.

Zgodnie z wyżej wymienionym rozporządzeniem Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Krakowie dokonał oceny jakości wód według pięciu klas dla 40 punktów monitoringu diagnostycznego zlokalizowanych na 20 rzekach i potokach oraz dla 7 punktów zlokalizowanych na 3 zbiornikach zaporowych.

Ocenę stanu zanieczyszczeń wód wyraża się poprzez zaliczenie punktów poboru próbek do badań, do 5 klas jakości wód powierzchniowych:

- klasa I - wody bardzo dobrej jakości,
- klasa II - wody dobrej jakości,
- klasa III - wody zadowalającej jakości,
- klasa IV - wody niezadowalającej jakości,
- klasa V - wody złej jakości.

ZANIECZYSZCZENIE I OCHRONA POWIETRZA

Przez **zanieczyszczanie powietrza** rozumie się wprowadzanie przez człowieka, bezpośrednio lub pośrednio, do powietrza substancji stałych, ciekłych lub gazowych w takich ilościach, które mogą zagrażać zdrowiu człowieka, ujemnie wpływać na klimat, przyrodę żywą, glebę lub wodę, a także spowodować inne szkody w środowisku.

Przez **źródło emisji zanieczyszczeń powietrza** należy rozumieć miejsce, w którym następuje wprowadzenie (wyemitowanie) do powietrza substancji zanieczyszczających. Źródłami zanieczyszczeń są: zakłady energetyczne (elektrownie i elektrociepłownie), zakłady przemysłowe, kotłownie komunalne, paleniska indywidualne (domowe), środki transportu, źródła wtórne powstałe w wyniku wydalania oraz utylizacji ścieków i odpadów (np. hałdy lub wysypiska), rolnictwo (np. rozsiewanie nawozów sztucznych czy stosowanie środków ochrony roślin), a także przemiany i reakcje chemiczne zachodzące w zanieczyszczonej atmosferze oraz źródła naturalne (np. pożary lasów, burze pyłowe, pyły kosmiczne).

Informacje o źródłach i wielkości emisji zanieczyszczeń powietrza oraz o stanie wyposażenia i efektach eksploatacji urządzeń do redukcji tych zanieczyszczeń dotyczą jednostek określanych jako **zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza** ustalonych przez Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze według stawek określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 I 1986 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz. U. Nr 7, poz. 40 z późniejszymi zmianami). Ustalona zbiorowość podanych jednostek utrzymywana jest corocznie co m.in. zapewnia zachowanie ciągłości i porównywalności wyników badania. Zbiorowość ta może być powiększona w szczególnych wypadkach, np. o jednostki nowo uruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.

Dane o emisji z **zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza** dotyczą zanieczyszczeń wprowadzonych w sposób zorganizowany (tzn. z wszelkiego rodzaju urządzeń technologicznych i ogrzewczych za pośrednictwem emitorów - kominów, wyrzutni wentylacyjnych) lub w sposób niezorganizowany (z hałd, składowisk, w toku przeładunku substancji sypkich lub lotnych, z hal produkcyjnych itp.).

Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych dotyczy ilości zanieczyszczeń pyłowych odprowadzonych przez dany zakład do atmosfery w ciągu roku i obejmuje poszczególne rodzaje tych zanieczyszczeń, tj. pyły ze spalania paliw, cementowo-wapiennicze i materiałów ogniotrwałych, krzemowe, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowe, sadzę i inne.

Wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych dotyczy ilości zanieczyszczeń gazowych odprowadzonych przez jednostkę sprawozdawczą do atmosfery w ciągu roku i obejmuje następujące rodzaje zanieczyszczeń: dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla, węglowodory i inne emitowane przez dany zakład zanieczyszczenia gazowe określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2005 r. w sprawie opłat za korzystanie ze środowiska (Dz. U. Nr 260, poz. 2176).

Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych, a także dwutlenku siarki określana jest zazwyczaj metodami pomiarowymi, a w przypadku braku urządzeń pomiarowych dokonuje się oszacowania wielkości emisji. Wielkości emisji pozostałych rodzajów zanieczyszczeń gazowych opierają się przeważnie na ustaleniach szacunkowych, a więc mają charakter orientacyjny i niepełny. Dotyczy to m.in. danych o wielkości emisji **dwutlenku węgla (CO₂)**. Ze względu na to, że wielkość emisji CO₂ charakteryzuje się dużymi bezwzględными wartościami, **wskaźnik dotyczący stopnia redukcji zanieczyszczeń gazowych** został wyliczony bez uwzględnienia emisji dwutlenku węgla.

Ochrona powietrza polega na zapewnieniu jak najlepszej jego jakości, w szczególności przez utrzymanie poziomów substancji w powietrzu poniżej dopuszczalnych dla nich poziomów lub co najmniej na tych poziomach oraz przez zmniejszenie poziomów substancji w powietrzu co najmniej do dopuszczalnych, gdy nie są one dotrzymane. Źródła zanieczyszczeń są obowiązane prawnie do stosowania metod, technologii i środków technicznych chroniących powietrze przed zanieczyszczeniem.

Dane o **ilości zatrzymanych i zneutralizowanych zanieczyszczeń** pyłowych oraz gazowych (według rodzajów) obrazują rozmiary zanieczyszczeń zredukowanych w urządzeniach do ochrony powietrza zainstalowanych w zakładach.

Skuteczność działania urządzeń oczyszczających - określona jako **stopień redukcji zanieczyszczeń** - jest wielkością charakterystyczną dla urządzeń i wskazuje jaki procent całkowitej ilości danego zanieczyszczenia wprowadzonego do urządzenia został przez to urządzenie zatrzymany. Wskaźnik ten wyraża się procentowym stosunkiem ilości zanieczyszczenia zatrzymanego do całej ilości zanieczyszczenia wytworzonego, tj. zatrzymanego i wyemitowanego. Wartość tego wskaźnika może wahać się od 0 do 100%. Im bliższa jest 100%, tym większy jest potencjał ochrony danego źródła zanieczyszczeń.

OCHRONA PRZYRODY I RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ

Ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody: dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów; roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową; zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia; siedlisk przyrodniczych; siedlisk zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów; tworów przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt; krajobrazu; zieleni w miastach i wsiach; zadrzewień.

Różnorodność biologiczna (bioróżnorodność) - to zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów występujących w ekosystemach w obrębie gatunku i między gatunkami oraz zróżnicowanie ekosystemów.

Ochrona krajobrazowa oznacza zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu.

Ochrona ścisła oznacza całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków - całoroczną ochronę należących do nich osobników i stadiów ich rozwoju.

Ochrona częściowa oznacza ochronę gatunków roślin, zwierząt i grzybów dopuszczającą możliwość redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników tych gatunków lub ich części.

Otulina to strefa ochronna granicząca z formą ochrony przyrody i wyznaczona indywidualnie dla formy ochrony przyrody w celu zabezpieczenia przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka.

Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk: przyrodniczych, roślin, zwierząt lub grzybów.

Utworzenie parku narodowego, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów. Nadzór nad parkami narodowymi sprawuje minister właściwy do spraw środowiska.

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Uznanie obszaru za rezerwat następuje w drodze rozporządzenia wojewody.

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze rozporządzenia wojewody.

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.

Wyznaczenie obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub na mocy uchwały rady gminy.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 jest systemem ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego, wdrażanym na terytorium wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej.

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie. Ustanowienie pomnika przyrody następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania. Ustanowienie użytku ekologicznego następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Stanowiskami dokumentacyjnymi są niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalin szczątków roślin lub zwierząt. Ustanowienie stanowiska dokumentacyjnego następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Ustanowienie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk, gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

Ochronę gatunkową roślin i zwierząt wprowadza się w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa. Rozporządzenie to określa listę gatunków objętych ochroną, sposoby wykonywania ochrony oraz stosowane ograniczenia, zakazy i nakazy przewidziane odpowiednimi przepisami.

Decyzje dotyczące ochrony gatunkowej mogą być podjęte także w drodze rozporządzenia wojewody.

Tereny zieleni to tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym.

Parki spacerowo-wypoczynkowe są to tereny zieleni z roślinnością wysoką i niską o powierzchni co najmniej 2 ha, urządzone i konserwowane z przeznaczeniem na cele wypoczynkowe ludności, wyposażone w drogi, aleje spacerowe, ławki, place zabaw, itp. Do powierzchni parków wliczane są również wody znajdujące się na terenie tych obiektów (np. stawy) oraz tereny sportów wodnych, otwartych kąpielisk, boisk, placów gier itp., o ile są dostępne do użytku powszechnego.

Do kategorii **zieleńce** zaliczono obiekty o powierzchni poniżej 2 ha, w których funkcji dominuje wypoczynek, np. występują alejki z ławkami, place zabaw, itp. Do tej kategorii obiektów należy zaliczyć również zieleń przy budynkach użyteczności publicznej (o ile udostępniona jest do użytku powszechnego), pomnikach, itp., bulwary i promenady oraz tereny sportów wodnych, otwartych kąpielisk, boisk, placów gier itp., o ile udostępniona jest do użytku powszechnego. Zieleńce mogą tworzyć kompozycje zieleni niskiej (trawniki, kwietniki) towarzyszące obiektom architektonicznym oraz tworzyć kompozycje zieleni miejskiej o charakterze parkowym, z elementami nasadzeń drzew i krzewów.

Przez **zieleń uliczną** rozumie się pasy zieleni (drzewa i krzewy lub ich skupiska wraz z pozostałymi składnikami szaty roślinnej) wzdłuż dróg, ulic, ciągów komunikacji miejskiej itp.

Tereny zieleni osiedlowej występują przy zabudowie mieszkaniowej, pełnią funkcję wypoczynkową, izolacyjną i estetyczną.

Do **powierzchni gruntów leśnych w rozumieniu ustawy o lasach**, zalicza się grunty:

- o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha pokryte roślinnością leśną (powierzchnia zalesiona), lub przejściowo jej pozbawione (powierzchnia niezalesiona). Są to grunty przeznaczone do produkcji lub stanowiące rezerwy przyrody, wchodzące w skład parków narodowych lub wpisane do rejestrów zabytków. Są one definiowane określeniem „**powierzchnia lasów**”,
- związane z gospodarką leśną, zajęte pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, szkółki leśne, miejsca składowania drewna itp.

Powierzchnia zalesiona obejmuje grunty pokryte uprawami, młodnikami i starszymi drzewostanami oraz plantacjami: topoli, nasiennymi i drzew szybko rosnących.

Powierzchnia niezalesiona obejmuje grunty:

- znajdujące się w produkcji ubocznej (np. plantacje choinek, poletka łowieckie);
- przejściowo pozbawione drzewostanu i przewidywane do odnowienia w najbliższych latach, tj. zręby, halizny, płazowiny;
- przewidziane do objęcia ochroną prawną (np. śródleśne oczka wodne, hale, połoniny);
- przeznaczone do wyłączenia z produkcji grunty leśne wylesione (np. zalewiska i zapadliska na obszarze szkód górniczych).

Zręby są to grunty leśne pozbawione drzewostanu w okresie ostatnich 2 lat.

Halizny to grunty przejściowo pozbawione drzewostanu dłużej niż 2 lata oraz uprawy i młodniki I klasy wieku o zadrzewieniu niższym niż 0,5 (pełne zadrzewienie 1,0), przewidywane do odnowienia w najbliższych latach.

Płazowiny są to grunty leśne pokryte drzewostanem II klasy wieku (21-40 lat) o zadrzewieniu do 0,3 włącznie albo III i wyższych klas wieku (41 lat i więcej) o zadrzewieniu do 0,2 włącznie (z wyjątkiem klasy odnowienia i do odnowienia).

Przestoje są to drzewa od II klasy wieku wzwyż na gruntach leśnych niezalesionych i w uprawach nie zaliczane do składu gatunkowego oraz drzewa powyżej II klasy wieku rozmieszczone pojedynczo lub grupami w drzewostanach i przeznaczone do usunięcia.

Drzewostany w klasie odnowienia są to drzewostany rębne i przeszlórębne podlegające jednocześnie użytkowaniu i odnowieniu, w których co najmniej 50% powierzchni (w przypadku rębni złożonych - 30%) zostało odnowione naturalnie lub sztucznie oraz drzewostany młodszych klas wieku wymagające przebudowy za pomocą rębni złożonych ze względu na złe efekty produkcyjne.

Drzewostany w klasie do odnowienia obejmują drzewostany rębne i przeszlórębne użytkowane rębniami złożonymi, które wymagają uprzedniego odnowienia jako bezwzględnego warunku kontynuacji cięć tymi rębniami.

Grubizna jest to drewno okrągłe wielkowymiarowe i średniowymiarowe. Drewno wielkowymiarowe jest to drewno o średnicy górnej od 14 cm (bez kory) mierzone w pojedynczych sztukach. Drewno

średniowymiarowe jest to drewno o średnicy (mierzonej bez kory): górnej od 5 cm wzwyż i dolnej do 24 cm - mierzone w pojedynczych sztukach, w sztukach grupowo i stosach. Drewno małowymiarowe (drobnica) to drewno okrągłe o średnicy dolnej do 5 cm (bez kory) mierzone w sztukach grupowo lub w stosach.

Odnowienie lasu polega na zakładaniu młodego drzewostanu w miejsce drzewostanu usuwanego lub usuniętego.

Zalesienia polegają na zakładaniu drzewostanów na gruntach pozostających dotychczas poza uprawą leśną (nie zaliczone do powierzchni leśnej).

Lasy ochronne (lasy szczególnie chronione) to obszary leśne podlegające ochronie ze względu na spełniane funkcje. Za lasy ochronne mogą być uznane lasy, które:

- ochronią glebę przed zmywaniem lub wyjąłowieniem,
- powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin,
- chronią brzegi wód przed obrywaniem się, a źródła rzek przed zasypaniem,
- ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków,
- stanowią drzewostany uszkodzone na skutek działalności przemysłu,
- stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej,
- mają szczególne znaczenie przyrodniczo-naukowe lub dla obronności i bezpieczeństwa Państwa,
- są położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców,
- w strefach ochronnych wokół sanatoriów, uzdrowisk,
- są położone w strefie górnej granicy lasów.

Dane dotyczące **parków i ogrodów historycznych** pochodzą z badań zabytkowych założeń zieleni Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków. Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003, Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami) oraz rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. (Dz. U. 2004, Nr 124, poz. 1305 z późniejszymi zmianami), krajowa ewidencja zabytków obejmuje tylko obiekty dla których wykonano karty ewidencyjne. Obiekty nierozpoznane, zachowane częściowo itp., dla których jeszcze nie opracowano właściwej dokumentacji, pozostają aktualnie poza krajową ewidencją.

ODPADY

Dane o odpadach opracowano w oparciu o ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jednolity Dz. U. 2007, Nr 39, poz. 251), która weszła w życie w dniu 1 października 2001 r. oraz **Katalog odpadów**, wprowadzony w życie dnia 1 stycznia 2002 r. rozporządzeniem Ministra Środowiska (Dz. U. 2001, Nr 112 poz. 1206). Katalog odpadów dzieli odpady w zależności od źródła ich powstawania na 20 grup. Prezentowane w dziale **dane o odpadach** dotyczą 19 grup odpadów, **nie obejmują danych o odpadach komunalnych** (grupa 20 katalogu), które badane są i prezentowane w niniejszej publikacji odrębnie.

Dane o odpadach dotyczą jednostek wytwarzających w ciągu roku sumarycznie powyżej 1 tys. ton odpadów z wyłączeniem odpadów komunalnych, lub posiadających 1 mln ton i więcej odpadów nagromadzonych. Zawarte w dziale informacje o odpadach (z wyłączeniem odpadów komunalnych) dotyczą ilości i rodzaju:

- odpadów wytworzonych w ciągu roku, z określeniem ilości odpadów poddanych odzyskowi,

unieszkodliwionych, w tym składowanych na składowiskach (wysypiskach, hałdach w stawach osadowych) własnych i innych, nieszkodliwionych termicznie, kompostowanych oraz magazynowanych czasowo,

- odpadów dotychczas składowanych (nagromadzonych) na terenach zakładów, tj. zalegających na składowiskach (wysypiskach, hałdach, w stawach osadowych).

Odpady oznaczają każdą substancję lub przedmiot należący do jednej z kategorii określonych w załączniku nr 1 do Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jednolity Dz. U. 2007, Nr 39, poz. 251), których posiadacz pozbywa się, zamierza pozbyć się lub do ich pozbycia się jest zobowiązany.

Przez **wytwórcę odpadów** rozumie się każdego, którego działalność lub bytowanie powoduje powstawanie odpadów oraz każdego, kto przeprowadza wstępne przetwarzanie, mieszanie lub inne działania powodujące zmianę charakteru lub składu tych odpadów.

Przez **odzysk odpadów** rozumie się wszelkie działania, niestwarzające zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska, polegające na wykorzystaniu odpadów w całości lub części, lub prowadzące do odzyskania z odpadów substancji, materiałów lub energii i ich wykorzystania.

Recykling to taki odzysk, który polega na powtórnym przetwarzaniu substancji lub materiałów zawartych w odpadach w procesie produkcyjnym w celu uzyskania substancji lub materiału o przeznaczeniu pierwotnym lub o innym przeznaczeniu. Dane o opakowaniach i produktach wprowadzonych na rynek oraz o osiągniętych poziomach odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych i użytkowych opracowano w oparciu o dane Ministerstwa Środowiska. Wymagane poziomy odzysku i recyklingu regulowane są rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 24 maja 2005 r. w sprawie rocznych poziomów odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych i użytkowych (Dz. U. Nr 103, poz. 872).

Osiągnięty poziom recyklingu to procentowy stosunek wielkości odpadów opakowaniowych faktycznie poddanych w roku sprawozdawczym recyklingowi do wielkości wprowadzonych na rynek odpadów opakowaniowych podlegających obowiązkowi recyklingu.

Unieszkodliwianie odpadów polega na poddaniu ich procesom przekształcania biologicznego, fizycznego lub chemicznego w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożeń dla życia lub zdrowia ludzi oraz dla środowiska. Do **procesów unieszkodliwiania** zalicza się m.in. składowanie na składowiskach, obróbkę w glebie i ziemi, retencję powierzchniową (np. umieszczanie odpadów na poletkach osadowych lub lagunach), termiczne przekształcanie odpadów.

Przez **termiczne przekształcanie** odpadów rozumie się procesy spalania odpadów przez ich utlenianie, oraz inne procesy, w tym: zgazowanie, proces plazmowy, rozkład pirolityczny, prowadzone w przeznaczonych do tego instalacjach lub urządzeniach (m.in. spalarniach odpadów) na zasadach określonych w przepisach szczegółowych.

Stanowisko odpadów jest to obiekt budowlany przeznaczony do składowania odpadów. Wyróżnia się trzy typy składowisk odpadów: składowisko odpadów niebezpiecznych, składowisko odpadów obojętnych oraz składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne. Przez **odpady składowane** należy rozumieć odpady usunięte na składowiska (wysypiska, hałdy, stawy osadowe) własne zakładów lub obce.

Magazynowanie odpadów jest to czasowe przetrzymywanie lub gromadzenie odpadów przed ich transportem, odzyskiem lub unieszkodliwieniem. Odpady przeznaczone do odzysku lub unieszkodliwiania, z wyjątkiem składowania, mogą być magazynowane, jeżeli konieczność magazynowania wynika z procesów technologicznych lub organizacyjnych i nie przekracza terminów uzasadnionych zastosowaniem tych procesów, nie dłużej jednak niż przez okres 3 lat. Odpady przeznaczone do składowania mogą być magazynowane jedynie w celu zebrania odpowiedniej ich ilości do transportu na składowisko odpadów, nie dłużej jednak niż

przez okres 1 roku. Magazynowanie może odbywać się na terenie, do którego posiadacz odpadów ma tytuł prawny. Miejsce magazynowania odpadów nie wymaga wyznaczenia w trybie przepisów o zagospodarowaniu przestrzennym.

Dane o **odpadach dotychczas składowanych (nagromadzonych)** dotyczą ilości odpadów zdeponowanych na terenach własnych zakładów w wyniku składowania w roku sprawozdawczym i w latach poprzednich.

Przez **zrekultywowane tereny składowania odpadów** należy rozumieć tereny, których eksploatacja została zakończona i na których zostały przeprowadzone prace polegające na nadaniu lub przywróceniu im wartości użytkowych poprzez, m.in. właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych oraz uregulowanie stosunków wodnych.

Odpady komunalne są to odpady powstające w gospodarstwach domowych, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Dane o **nieczystościach ciekłych** dotyczą nieczystości pochodzących z gospodarstw domowych (budynków mieszkalnych), budynków użyteczności publicznej oraz budynków jednostek prowadzących działalność gospodarczą - w przypadku gdy nie są odprowadzane siecią kanalizacyjną.

DZIAŁALNOŚĆ INSPEKCYJNO-KONTROLNA I OCENA SKUTKÓW DEGRADACJI ŚRODOWISKA

Informacje o **ocenie sanitarnej wodociągów oraz jakości wody** pobieranej z tych urządzeń opracowane zostały zgodnie z ustawą z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (tekst jednolity Dz. U. 2006, Nr 123, poz. 858) i rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. Nr 61, poz. 417).

Na podstawie wyników analiz fizyczno-chemicznych i badań bakteriologicznych wyróżnia się dwie kategorie urządzeń - dostarczających wodę dobrą (tj. odpowiadającą wymaganiom sanitarnym) i dostarczających wodę złą (tj. nie spełniającą wymagań sanitarnych).

Informacje dotyczące **oceny sanitarnej ujęć wód powierzchniowych i kąpielisk** opracowano w oparciu o rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 X 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać woda w kąpieliskach (Dz. U. Nr 183, poz. 1530) i rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 XI 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody powierzchniowe wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia (Dz. U. Nr 204, poz. 1728). Dane opracowano na podstawie wyników badań terenowo-laboratoryjnych wykonywanych przez stacje sanitarno-epidemiologiczne.

Dane dotyczące oceny **stanu sanitarnego obiektów** opracowano na podstawie wyników badań prowadzonych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej na mocy ustawy o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia z dnia 25 XI 1970 r. (Dz. U. Nr 29, poz. 245, z późniejszymi zmianami) oraz z dnia 11 V 2001 r. (Dz. U. Nr 63, poz. 634, z późniejszymi zmianami).

Inspekcja Ochrony Środowiska jest wyposażona w szeroki zakres instrumentów wymuszających przestrzeganie wymogów ochrony środowiska. Są one określone nie tylko ustawą o Inspekcji Ochrony Środowiska, ale także przepisami szczególnymi.

Sankcje te można podzielić na dwie grupy:

- obligatoryjne - m.in. wstrzymanie działalności w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia, albo zniszczenia środowiska w znacznych rozmiarach, wstrzymanie użytkowania instalacji bez wymaganego pozwolenia zintegrowanego lub eksploatowanej z naruszeniem warunków pozwolenia zintegrowanego przez okres przekraczający sześć miesięcy, wymierzenie kary pieniężnej, powiadomienie organów ścigania o domniemanym popełnieniu przestępstwa przeciwko środowisku, wstrzymanie oddania do użytkowania obiektu nie spełniającego wymagań ochrony środowiska,
- należące do uznania organu - nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego, skierowanie wniosku o ukaranie do sądu grodzkiego, wydanie zarządzenia pokontrolnego kierownikowi kontrolowanej jednostki organizacyjnej lub osobie fizycznej, wstrzymanie użytkowania instalacji eksploatowanej bez wymaganego pozwolenia na wprowadzanie substancji lub energii do środowiska lub powodującej naruszenie wymagań ochrony środowiska.

W przypadku braku wymaganej decyzji administracyjnej stanowiącej o warunkach korzystania ze środowiska, sankcją dla podmiotu jest ponoszenie odpowiednio podwyższonej opłaty za korzystanie ze środowiska, natomiast nie jest wymierzana administracyjna kara pieniężna. Należną opłatę podmiot wnosi na rachunek urzędu marszałkowskiego właściwego ze względu na miejsce korzystania ze środowiska.

Administracyjne kary pieniężne wymierza obligatoryjnie, w drodze decyzji, wojewódzki inspektor ochrony środowiska za przekroczenie dopuszczalnych wielkości emisji zanieczyszczeń do środowiska, określonych w pozwoleniach ustalających zakres korzystania ze środowiska. Zgodnie z art. 300 ust. 1 ustawy Prawo ochrony środowiska, wojewódzki inspektor ustala wymiar kary biegnącej, a następnie na podstawie art. 302 ust. 1 ww. ustawy podejmuje decyzję o wymierzeniu kary za okres do ustania przekroczenia lub naruszenia, bądź za okres do dnia 31 grudnia każdego roku, jeżeli do tego dnia przekroczenie lub naruszenie nie zostało usunięte.

Poważna awaria - zdarzenie, w szczególności emisja, pożar lub eksplozja, powstałe w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, w których występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji, prowadzące do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska lub powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem.

Podstawowym zadaniem Inspekcji Ochrony Środowiska w sprawach **poważnych awarii** jest tworzenie warunków mających na celu przeciwdziałanie powstawaniu poważnych awarii oraz usuwanie ich skutków i przywracanie środowiska do stanu właściwego.

Ustawowym obowiązkiem Inspekcji Ochrony Środowiska jest prowadzenie **rejstru potencjalnych sprawców poważnych awarii**.

EKONOMICZNE ASPEKTY OCHRONY ŚRODOWISKA

Informacje o **nakładach na środki trwałe służących ochronie środowiska i ich efektach rzeczowych** od 1999 r. prezentuje się zgodnie z **Polską Klasyfikacją Statystyczną Dotyczącą Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska** wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 218). Klasyfikacja ta opracowana została na podstawie Międzynarodowej Standardowej Statystycznej Klasyfikacji EKG/ONZ Dotyczącej Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska i Europejskiego Systemu Zbierania Informacji Ekonomicznej Dotyczącej Ochrony Środowiska (SERIEE), wdrażanego przez Unię Europejską (EUROSTAT).

Wyróżniono 9 dziedzin ochrony środowiska:

1. Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu.
2. Gospodarka ściekowa i ochrona wód.
3. Gospodarka odpadami.
4. Ochrona i przywrócenie wartości użytkowej gleb oraz ochrona wód podziemnych i powierzchniowych.
5. Zmniejszenie hałasu i wibracji.
6. Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu.
7. Ochrona przed promieniowaniem jonizującym.
8. Działalność badawczo-rozwojowa.
9. Pozostała działalność związana z ochroną środowiska.

Do **inwestycji związanych z ochroną powietrza atmosferycznego i klimatu** zalicza się instalacje urządzeń oczyszczających i dezodorujących (odpylających, redukujących, unieszkodliwiających i neutralizujących zanieczyszczenia gazowe) oraz instalacje z zastosowaniem reakcji przemian chemicznych do substancji mniej uciążliwych dla środowiska wraz z kompletnym wyposażeniem i zespołem koniecznych urządzeń pomocniczych, urządzenia i aparaturę zapewniające zmniejszenie ilości bądź stężeń powstających lub emitowanych zanieczyszczeń, zadania związane z wyposażeniem w aparaturę kontrolno-pomiarową zanieczyszczeń powietrza.

Ponadto zaliczono nowe techniki i technologie spalania paliw, modernizację kotłowni i ciepłowni w celu ograniczenia zanieczyszczeń wydanych do powietrza powstających w procesie spalania, niekonwencjonalne źródła energii (np. elektrownie wiatrowe, wykorzystanie wód geotermicznych), dostosowanie silników spalinowych do paliwa gazowego, a także budowę zespołu hydrokrykingu.

Do **inwestycji związanych z gospodarką ściekową i ochroną wód** zalicza się urządzenia do unieszkodliwiania i oczyszczania ścieków przemysłowych, komunalnych, wód (ścieków) opadowych oraz zanieczyszczonych wód kopalnianych odprowadzanych bezpośrednio do wód powierzchniowych i do ziemi. Obejmują one oczyszczalnie i podczyszczalnie ścieków, budowę kanalizacji sanitarnej odprowadzającej ścieki oraz wody opadowe, urządzenia do rolniczego (leśnego) wykorzystania ścieków, do utylizacji, gromadzenia i transportu wód zasolonych, do gromadzenia ścieków, jak również wyposażenie oczyszczalni ścieków w urządzenia i aparaturę kontrolno-pomiarową w przypadkach, gdy nie są one ujęte w kosztach budowy oczyszczalni ścieków. Zakres danych obejmuje także: budowę kanalizacji sanitarnej odprowadzającej ścieki oraz wody opadowe, urządzenia do przeróbki i zagospodarowania osadów z oczyszczalni ścieków, systemy obiegowego zasilania wodą, zabezpieczenia przed przenikaniem do rzek, mórz oraz innych akwenów zanieczyszczeń powstających przy transporcie wodnym, tworzenie stref ochrony źródeł i ujęć wody.

Do **inwestycji związanych z gospodarką odpadami, ochroną i przywróceniem wartości użytkowej gleb oraz ochroną wód podziemnych i powierzchniowych** zalicza się:

- działania związane z zapobieganiem zanieczyszczeniom poprzez modyfikowanie procesów technologicznych, w tym nowe techniki i technologie mało i bezopadowe,
- zbieranie, w tym selektywne odpadów i ich transport,
- działania związane z recyklingiem odpadów,
- urządzenia do przeróbki i zagospodarowania osadów z oczyszczalni ścieków,
- gospodarcze wykorzystanie odpadów, tj. metody i sposoby oraz urządzenia, w wyniku których następuje wyraźna redukcja ilościowa odpadów wytwarzanych bądź nagromadzonych na składowiskach, np. wykorzystanie odpadów do budowy nasypów drogowych, kolejowych, do podsadzania wyrobisk kopalnianych oraz wykorzystanie i przeróbkę odpadów przez zakłady przemysłowe,

- unieszkodliwianie odpadów, tj. metody i sposoby, w wyniku których następuje redukcja szkodliwości odpadów dla środowiska, czyli zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń wprowadzanych z odpadami do powierzchniowych warstw ziemi, w tym budowę i urządzenie składowisk oraz stawów osadowych dla odpadów w powierzchniowych warstwach ziemi, urządzenie stref ochronnych wokół składowisk, zabiegi zabezpieczające przed pyleniem składowisk,
- rekultywację składowisk, hałd, wysypisk i stawów osadowych oraz innych terenów zdewastowanych i zdegradowanych obejmującą etap zakończonej rekultywacji biologicznej bądź przekazanie zrekultywowanej powierzchni do zagospodarowania,
- przedsięwzięcia związane z zapobieganiem degradacji i dewastacji gleby, działanie związane z tarasowaniem i wyrównywaniem nierówności gleby, prowadzenie przeciwoerozyjnych nasadzeń oraz usuwanie skutków erozji,
- budowę, utrzymanie i obsługę urządzeń służących do neutralizacji zanieczyszczeń (skażeń) gleby, oczyszczania wód podziemnych, a także zapobieganie infiltracji (przenikaniu) zanieczyszczeń do gleby i wód podziemnych,
- wyposażenie w aparaturę kontrolno-pomiarową w zakresie gospodarki odpadami, ochrony gleby i wód podziemnych i powierzchniowych.

Do **inwestycji związanych z ochroną różnorodności biologicznej i krajobrazu** zalicza się:

- ochronę i odbudowę gatunków i siedlisk - rodzaje działalności związane z ochroną ekosystemów i siedlisk istotnych dla utrzymania gatunków zwierząt i roślin. Obejmuje również ochronę wartości estetycznej krajobrazu, jak również ochronę prawnie chronionych obiektów przyrodniczych,
- ochronę naturalnego i półnaturalnego krajobrazu - każda działalność związana z ochroną lasów i zadrzewień jako naturalnych elementów środowiska, obejmująca m.in. działania mające na celu zapobieganie pożarom na obszarach leśnych.

Do **inwestycji związanych ze zmniejszeniem hałasu i wibracji** zalicza się:

- urządzenia lub zakup wyposażenia, przy pomocy których uzyskuje się ogólne zmniejszenie poziomu hałasu w okolicy źródła i u „odbiorcy”,
- budowę urządzeń antyhałasowych (ekranów, barier, wałów, żywoplotów i okien dźwiękoszczelnych itp.), działań zmniejszających uciążliwość hałasu drogowego, szynowego, a także powodowanego ruchem lotniczym,
- urządzenia i zakup przyrządów pomiarowych do pomiaru natężenia hałasu i wibracji (nie zalicza się zadań związanych z bhp - zmniejszenie hałasu na stanowiskach pracy).

Do **inwestycji związanych z ochroną przed promieniowaniem** jonizującym zaliczono zakup urządzeń lub wyposażenia zmniejszających skutki promieniowania jonizującego oraz przyrządów pomiarowych do mierzenia promieniowania.

W każdym kierunku inwestowania uwzględniono również **nakłady na budowę poszczególnych podsystemów monitoringowych** polegających na budowie sieci stacji kontrolno-pomiarowych i stanowisk pomiarowych, a także **nakłady na prowadzenie prac badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych oraz na szkolenia**.

Przedsięwzięcia „**końca rury**” - nie ingerujące w proces produkcyjny (produkcja może być prowadzona bez tej inwestycji), lecz redukujące lub unieszkodliwiające zanieczyszczenia powstałe w procesie produkcji.

Przedsięwzięcia „**zintegrowane**” **zapobiegające zanieczyszczeniom** - prowadzące do zmniejszenia ilości wytwarzanych zanieczyszczeń poprzez modyfikację procesów technologicznych (wymiana lub modernizacja linii produkcyjnej, zakup dodatkowych urządzeń), co powoduje, że produkcja staje się bardziej czysta i przyjazna środowisku.

Do inwestycji związanych z gospodarką wodną, zalicza się:

- budowę ujęć służących do poboru wody: powierzchniowej, podziemnej i kopalnianej (również w energetyce zawodowej), łącznie z urządzeniami uzdatniającymi oraz wodną siecią magistralną i rozdzielczą (ujęcia, studnie, stacje uzdatniania, filtry, stacje pomp, doprowadzenie sieci wodociągowej - bez przyłączy do budynków i gospodarstw), budowę laboratoriów kontroli jakości wody, w tym automatycznych stacji pomiaru jakości wody,
- budowę: zbiorników retencyjnych (poza zbiornikami przeciwpożarowymi i wyrównania dobowego), stopni wodnych, żeglugowych i energetycznych oraz śluz i jazów,
- regulację rzek i zabudowę potoków,
- budowę obwałowań przeciwpowodziowych,
- budowę stacji pomp na zawałach i obszarach depresyjnych.

Opłaty za korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian są to kwoty pieniężne pobierane za emisję zanieczyszczeń powietrza, składowanie odpadów, usuwanie drzew lub krzewów oraz za pobór i korzystanie z wód, z urządzeń wodnych i wprowadzanie ścieków do wód lub ziemi, a także za wydobywanie materiałów z wód stanowiących własność Państwa. Zasady naliczania i uiszczania opłat określa ustawa Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. Nr 62, poz. 627, z późniejszymi zmianami).

Kary za naruszenie wymagań w zakresie ochrony środowiska są to kwoty pieniężne wymierzone za wprowadzanie do środowiska zanieczyszczeń przekraczających dopuszczalne normy i za wprowadzanie zmian w środowisku.

Fundusze ekologiczne są to fundusze tworzone z opłat za korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian, w tym za pobór i korzystanie z wód i wprowadzanie ścieków do wód i ziemi, opłat eksploatacyjnych i koncesyjnych wynikających z ustawy prawo geologiczne i górnicze oraz z opłat za wyłączenie gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne, a także z kar za naruszenie wymagań w zakresie ochrony środowiska, wydobywanie kopalin bez wymaganej koncesji lub z rażącym naruszeniem jej warunków - art. 128 prawa geologicznego i górniczego oraz innych wpływów (m.in. za żeglugę i sław oraz wydobywanie kruszywa i piasku z wód, zwroty niewykorzystanych w ustalonym czasie, z prowadzonych operacji finansowych, oprocentowania pożyczek, rachunków bankowych, uzyskane pożyczki). Środki funduszy przeznaczone są na finansowanie w całości lub w części działalności związanej z ochroną środowiska i gospodarką wodną.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej zostały utworzone z dniem 1 lipca 1989 r. na mocy ustawy z dnia 27 kwietnia 1989 r. O zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska i ustawy - Prawo wodne (Dz. U. Nr 26, poz. 139). Ponadto od połowy 1993 r. utworzono **gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej**, a równocześnie z wdrożeniem ustawy reformującej administrację publiczną (Dz. U. 1998, Nr 133, poz. 872) utworzono **powiatowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej**.

Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych został utworzony na podstawie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych z dnia 26 marca 1982 r. (Dz. U. Nr 11, poz. 79) i utrzymany mocą nowej ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 78, z późniejszymi zmianami). Dochodami Funduszu są: należności i opłaty związane z wyłączeniem gruntów rolnych z produkcji, opłaty z tytułu niewykonania obowiązku zdjęcia i wykorzystania próchnicznej warstwy gleby, opłaty podwyższone za nieterminową rekultywację gruntów zdewastowanych, a także darowizny i inne dochody.

Fundusz dzieli się na terenowy i centralny. Środkami funduszu terenowego (80% dochodów) dysponuje samorząd województwa, a środkami funduszu centralnego, tworzonych z 20% dochodów - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Pozostałe uwagi

W tablicach zawierających informacje w podziale na miasta i wieś, przez „miasta rozumie się obszar położony w granicach administracyjnych tych jednostek, przez „wieś” - pozostałe terytorium.

Dane prezentowane dla podregionów i powiatów odpowiadają poziomowi 3, 4 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), opracowanej na podstawie Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obowiązującej w krajach Unii Europejskiej. NTS wprowadzona została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 VII 2000 r. (Dz. U. Nr 58, poz. 685, z późniejszymi zmianami). Podregiony (poziom 3) grupują jednostki szczebla powiatowego.

Z dniem 1 I 2006 r. (na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 VII 2005 r. Dz. U. Nr 141, poz. 1185 w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowościom statusu miasta) w powiecie tarnowskim nadano status miasta miejscowości Zakliczyn.

Z dniem 1 I 2007 r. (na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 VII 2006 r. Dz. U. Nr 137, poz. 972 w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowościom statusu miasta) w powiecie tarnowskim nadano status miasta miejscowości Wojnicz.

Nazwy „województwo małopolskie” i „Małopolska” są używane zamiennie.

Dane dotyczące ludności za lata 2000-2001 obliczono (według podziału administracyjnego obowiązującego w dniu 31 XII 2002 r.) przy przyjęciu skorygowanej liczby ludności uwzględniającej wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002, powiększonej o liczbę ludności gminy miejskiej Sławków (należącej w latach 2000-2001 do województwa małopolskiego).

Liczby względne (wskaźniki, odsetki) obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych, wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.

Niektóre informacje za ostatni rok zostały podane na podstawie danych nieostatecznych i mogą ulec zmianie w następnych edycjach publikacji.

Ze względu na elektroniczną technikę przetwarzania danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości „ogółem”.

Informacje statystyczne pochodzące ze źródeł spoza Urzędu Statystycznego opatrzone odpowiednimi notami.